

СПАЗВА ЛИ СЕ ПРАВИЛОТО ЗА ЧЛЕНУВАНЕ С ПЪЛЕН И С КРАТЪК ЧЛЕН В СОЦИАЛНИТЕ МЕДИИ?^[1]

проф. д.п.н. Галя Христовова
Бургаски свободен университет

IS THE RULE FOR SUFFIXING THE DEFINITE AND INDEFINITE ARTICLES OBSERVED IN THE SOCIAL MEDIA?

Prof. D. Sc. Galya Hristozova
Burgas Free University

РЕЗЮМЕ: Анализират се някои социални медии с оглед на членуването с пълен и с кратък член на съществителни нарицателни имена от мъжки род, завършващи на съгласен. Посочват се често допускани типични грешки. Подходът към проблема е практическо-прагматичен. Предлагат се различни начини за проверка без излишно теоретизиране. Цели се да се усвоят механизми за практически действия, които да подпомагат правилното членуване.

Ключови думи: социални медии, членуване с пълен и с кратък член на съществителни нарицателни имена от мъжки род, подлог, сказуемо, лични местоимения

ABSTRACT: Several social media are analyzed with regard to the suffixing of common masculine nouns ending in consonants with definite and indefinite articles. Some typical mistakes are identified. The approach to the problem is practical and pragmatic. Various ways of checking mistakes without unnecessary theorizing are suggested. The aim is to develop mechanisms for practical actions that will facilitate the suffixing of nouns with definite and indefinite articles.

Keywords: social media, suffixing the definite and indefinite articles to common masculine nouns, definite and indefinite articles, subject, verb, personal pronouns

Темата за членуването с пълен и с кратък член е една от най-коментираните теми, която занимава лингвисти, учители, ученици. Навярно хиляди са страниците, изписани по тази важна и винаги актуална тема. И въпреки това нарушенията на правилото са най-често констатираните грешки. Употребата

[1] Статията е разработена по проект „Българският език в социалните медии“ на Бургаския свободен университет, финансиран от фонд „Научни изследвания“ на МОН. The article is written as a part of the project „Bulgarian Language in Social Media“, funded by the National Science Fund of Bulgaria (BNSF).

на пълен и на кратък член е задължителна само за писмените текстове (Официален правописен речник на българския език 2012, стр. 22). Правилата за членуването трябва да се усвоят в училище, и то най-късно до седми клас, когато се изучават и всички основни лингвистични понятия, имащи отношение към тази граматическа норма. Но допусканите грешки са доказателство, че нормата не е усвоена.

Факт е, че има и специалисти, които са на мнение, че правила за членуване не трябва да съществуват и предлагат тази норма да отпадне и всеки да членува по преценка, както е в устната реч. За да мотивирам необходимостта от познаването и спазването на правилата за членуване, ще предложа да се разсъждава върху няколко изречения:

Военният подгони беглеца. Военния подгони беглецът.

Орелът зърна заека. Орела зърна заекът.

Благодарение единствено и само на членуването се разбира кой кого е подгонил и кой е оцелял.

Нарушенията при членуването на съществителните нарицателни имена от мъжки род, завършващи на съгласен, често се забелязват в пресата, в надписите на телевизионни предавания, а в социалните мрежи правилото почти не се спазва.

Примерите са от някои от най-популярните социални медии като фейсбук, блогове, форуми. Използвани са фейсбук страниците на публични личности като Бойко Борисов, Валери Симеонов, Волен Сидеров; фейсбук групи на университети; големият форум bg-mamma. Грешките са допуснати от участниците във форумите на тези страници. Те са по теми, регламентирани по проекта:

1. „Актуални проблеми от социалния живот“
2. „Политици“
3. „Висше образование“
4. „Мода и лайфстайл“.

Грешките, които се срещат при членуването, са разнопосочни, но най-типичните са (другите допуснати грешки не се коментират):

1. Думата трябва да е членувана с пълен член, но е членувана с кратък член.
1.1. Когато е подлог в изречението

В. Сидеров: *Липсва ни **идейния** (правилната форма е **идейният**) поглед* – (във фейсбук страницата на Волен Сидеров, <https://www.facebook.com/volen.ataka> – 25.02.2018).

*Ами да, така ми каза **лекаря** (правилната форма е **лекарят**), който ми прави абразиото.* (<http://www.bg-mamma.com/?topic=1050346> – 07.11.2018).

*Но предложих на съседите да си изолират техните усвоени балкони – **единия** (правилната форма е **единият**) по тавана, **другия** (правилната форма*

*Спазва ли се правилото за членуване с пълен и с кратък член
в социалните медии?*

е **другият**) по пода. *Ти не желаеш да се усвоява и твоя* (правилната форма е **твоят**). (<http://www.bg-mamma.com/?topic=1073548> - 09.11.2018).

Домусчиев ви благодари, но НАРОДА (правилната форма е **народът**) *скоро ще ви измете!!!* – (във фейсбук страницата на Валери Симеонов, форум <https://www.facebook.com/Valeri.s.Simeonov/> - 20.07.2018).

1.2. Когато е определение на подлога

Но изпитателния (правилната форма е **изпитателният**) *Ви мъдър поглед в Духа е в пълна кондиция.* (Във фейсбук страницата на Бойко Борисов, форум https://www.facebook.com/boyko.borissov.7/posts/2245437655684292?comment_id=2245540299007361&comment_tracking=%7B%22tn%22%3A%22R9%2 - 15.02.2018)

1.3. Когато членуваната дума е пред или след спомагателния глагол съм (бъда) в което и да е глаголно време, т.е. при съставно именно сказуемо.

Колко нощувки е престоя (правилната форма е **престоят**) в болницата? – (<http://www.bg-mamma.com/?topic=1050346> - 07.11.2018).

2. Думата трябва да е членувана с кратък член, но е членувана с пълен член.

2.1. Когато е второстепенна част

Взимаш ми акълът (правилната форма е **акъла**) и *акълът* (правилната форма е **акъла**) *на всички, които те ценят с твоята активност и постижения навсякъде.* (Във фейсбук страницата на Бойко Борисов, форум https://www.facebook.com/boyko.borissov.7/posts/2245437655684292?comment_id=2245540299007361&comment_tracking=%7B%22tn%22%3A%22R9%2 - 13.09.2018)

2.2. Когато е определение на второстепенна част

Орбан само за 8 години увеличи с 47% раждаемостта и стабилизира Брутният (правилната форма е **брутния**) *Вътрешен Продукт, Жизнен стандарт на нацията, която не е в геноцид... феноменално за Европа!* (във **фейсбук група на Стопанска академия Свищов**, <https://www.facebook.com/groups/16236323877/> 29.10.2018 г.).

Тези примери са малка част от нарушенията в социалните медии на нормата за членуване. Затова подходът към проблема ще е практико-прагматичен. Целта е освен да се констатират грешките и да се усвоят механизми за практически действия, които да подпомагат правилното членуване на съществителните нарицателни имена от мъжки род, завършващи на съгласен.

I. За правилното членуване с **пълнен член** трябва да се знаят следните правила:

1. Пишем **пълнен член**, когато думата е **подлог** в изречението.

Лекарят прегледа пациента.

Най-често **подлогът** е извършителят на действието.

Студентът прочете учебника.

Когато има **страдателен** залог, подлогът не е извършителят на действието.

Учебникът е прочетен от студента.

Практическо правило:

Думата, която можем да заместим с личното местоимение „той“, членуваме с **пълнен член**.

Думата, която можем да заместим с личното местоимение „него“ (го, на него, до него, под него и т.н.), членуваме с **кратък член**.

Ученикът купи романа.

Той купи него.

Той (ученикът) купи него (романа).

Романът е купен от ученика.

Той (романът) е купен от него (ученика).

Съдът разпреди да задържат престъпника.

Той разпреди да задържат него.

Съдът разпреди престъпникът да бъде задържан.

Той (съдът) разпреди той (престъпникът) да бъде задържан.

2. Пишем **пълнен член**, когато думата е **съгласувано определение на подлога в изречението** (прилагателно име, числително име, причастие, пълни форми на местоименията).

Синият флаг се издигна високо. – прилагателно име

Третиият медал не закъсня. – числително име

Ухапаният човек отиде в болницата. – минало страдателно причастие

Тичащият мъж бързо се умори. – сегашно деятелно причастие

Падналият старец бавно се изправи. – минало св. деятелно причастие

Твоят син се справи отлично. – притежателно местоимение

Практическо правило:

Словосъчетанието, което можем да заместим с личното местоимение „той“, членуваме с **пълнен член**.

Словосъчетанието, което можем да заместим с личното местоимение „него“, членуваме с **кратък член**.

Високият бор рухна върху паркирания мотор.

Той рухна върху него.

Той (високият бор) рухна върху него (паркирания мотор).

Спазва ли се правилото за членуване с пълен и с кратък член в социалните медии?

3. Пишем **пълен член**, когато думата е **обособено приложение на подлога** в изречението.

*Вчера проф. Петков, **деканът** на факултета, се срещна с докторантите.*

*Вчера проф. Петков, **новият декан** на факултета, се срещна с докторантите.*

Практическо правило:

Словосъчетанието, което можем да заместим с личното местоимение „той“, членуваме с **пълен член**.

*Вчера **той** се срещна със студентите.*

той – проф. Петков; **той** – деканът, **той** – новият декан

Обобщение: Пълен член има в **цялата група на подлога**, към която принадлежат неговите определения или приложения.

4. Пишем **пълен член** и при прилагателните имена, числителните имена, причастията и пълните форми на местоименията, когато са субстантивирани и са подлог в изречението.

***Високият** прескочи оградата. – прилагателно име*

***Първият** получи златен медал. – числително име*

***Нагрубеният** ще трябва да прости. – минало страдателно причастие*

***Плачещият** ме разстройва – сегашно деятелно причастие*

***Падналият** се удари лошо. – минало свършено деятелно причастие*

***Вашият** е много смел. – притежателно местоимение*

Практическо правило: И тук можем да заместваме с **той** и с **него**.

5. Пишем **пълен член**, когато членуваната дума е **пред** или **след** спомагателния глагол **съм (бъда)** в което и да е глаголно време, т.е. при съставно именно сказуемо.

***Приятелят** е безценен.*

***Преподавател** е съседът от другия вход.*

***Магазинът** беше затворен.*

*Готов бе и **последният** участник.*

***Лекарят** е специалистът, когото уважавам.*

***Приятелят** ти ще бъде здрав след няколко дни.*

6. Пишем **пълнен член**, когато членуваната дума е и пред или след други глаголи – **оказвам се, изглеждам, представлявам и ставам** (със значение „съм“) и др.

Вторият в турнира по плуване се оказа най-награждаваният състезател от нашия отбор.

Участникът от Полша изглежда най-мотивираният от всички нас.

Доходът представява сборът от възнагражденията от заплатата и от гражданските договори.

Григор стана първият успешен български тенисист.

Практическо правило: И тук можем да заместваме с **той** и с **него**.

7. Пишем **пълнен член**, когато пред или след членуваната дума има **възвратен глагол**.

*Коминочистачът не се **изненада**.*

*Появи се **ръководителят**.*

*В последните години **рязко се промени климатът**.*

Практическо правило: И тук можем да заместваме с **той** и с **него**.

8. В изречението **подлогът** се съгласува със **сказуемото по число**.

*Вчера **работникът** бързо **изкопа** канала в двора на болницата. – **ед.ч.***

*Вчера **работниците** бързо **изкопаха** канала в двора на болницата. – **мн.ч.***

Практическо правило:

Когато променим числото на **сказуемото**, се променя и числото на **подлога**. Това е думата, която трябва да се членува с пълнен член.

*В часа по математика **учителят** **разясни** какво **ще съдържа тестът** за изпита в края на срока.*

Ако се колебаем кои думи трябва да се членуват с пълнен член, **променяме числото** на двете сказуеми – *разясни – разясниха, ще съдържа – ще съдържат*. Думите, които ще променят числото си, са подлог, т.е. трябва да ги членуваме с пълнен член.

*В часа по математика **учителите** **разясниха** какво **ще съдържат тестовете** в края на срока.*

При промяна на числото на **сказуемото** се промени числото на думите **учителите** и **тестовете**. Това означава, че в първото изречение тези две съществителни имена от мъжки род трябва да се членуват с пълнен член, защото изпълняват функцията на подлог.

*Асистентът донесе **доклада** на директора и каза **сътрудникът** да го покаже на екипа.*

Спазва ли се правилото за членуване с пълен и с кратък член в социалните медии?

Проверка – променяме числото на сказуемото: *Асистентите донесоха доклада на директора и казаха сътрудниците да го покажат на екипа.* Думите, които промениха числото си при промяна на числото на сказуемото, са асистент и сътрудник. Те трябва да се членуват с пълен член в изходното изречение.

9. Пишем **пълен член**, когато членуваната дума е **обръщение**.

Ученикът, излезте на дъската!

Вие, пострадалият, се качете на линейката.

Ако обичате, първият, покажете си документите!

II. За правилното членуване с **кратък член** трябва да се знаят следните правила:

1. Пишем **кратък член**, когато думата е **допълнение, обстоятелствено пояснение** или **несъгласувано определение** в изречението.

В двора (обстоятелствено пояснение за място) *подадох на пазача* (непряко допълнение) *куфара* (пряко допълнение) *на сина ми* (несъгласувано определение) *за проверка*.

Видях бягащия (пряко допълнение) *да се крие зад ъгъла* (обстоятелствено пояснение за място) *и се обадох на пазача* (непряко допълнение) *на блока* (несъгласувано определение).

Практическо правило: Тук можем да заместяваме с **него**.

В него (в двора) *подадох на него* (на пазача) *него* (куфара) *на него* (на сина ми) *за проверка*.

2. Пишем **кратък член**, когато думата е **определение** на допълнението, на обстоятелственото пояснение или на несъгласуваното определение.

Видях стария (определение на допълнението) *рибар във вашия* (определение на обстоятелственото пояснение) *клуб на стръмния* (определение на несъгласуваното определение) *бряг на язовира*.

3. Пишем **кратък член**, когато думата е **обособено приложение** на допълнението, на обстоятелственото пояснение или на несъгласуваното определение в изречението.

Студентите имаха среща с проф. Митков – декана на факултета.

Студентите имаха среща с проф. Митков – новия декан на факултета.

Студентите имаха среща с него – проф. Митков, декана на факултета, новия декан на факултета.

4. Пишем **кратък член**, когато пред членуваната дума има **предлог**. След предлог никога не може да има подлог, значи членуваната дума е второстепенна част.

Влязох в езиковия кабинет на университета със сина на учителя ти.

5. Пишем **кратък член** след показателната частица **ето**, но ако не следва казуемо.

*Ето **продавача** (Ето **го** продавача. Ето го **него**).*

*Ето **твоя нов съученик** (Ето **го** твоя нов съученик. Ето го **него**).*

Ако има казуемо, се членува с пълен член.

*Ето **продавачът идва**. (Ето **той** идва.)*

Практическото осмисляне и овладяване на тези правила е задължение на училищното обучение. Но ако това не се е случило, е възможно всеки да се самообразова. Изграждането на умения за проверка по тези лесни начини и създаването на навик да се проверява членуването ще подпомогне тези, които държат на своята езикова грамотност.

Литература:

Ofitsialen pravopisen rechnik na balgarskiya ezik (2012). Sofia: BAN